

PONDURI "TOMITANE" REATRIBUITE CETĂȚII HISTRIA

RADU OCHEȘEANU

Spre deosebire de celelalte cetăți situate pe litoralul românesc al Mării Negre, Callatis și Tomis, cetatea histriotă, în pofida cercetărilor organizate în așezare și în teritoriu, pe parcursul celor 80 de ani de când șantierul Histria a fost deschis de Vasile Pârvan, a oferit cercetătorilor interesați în studiul metrologiei vest-pontice un număr redus de măsuri ponderale elenistice și romane¹.

În rândurile ce urmează, ne vom strădui să aducem în discuție argumentele necesare reatribuirii metrologiei histriene a unui număr de trei ponduri din plumb, identice, ce aparțin unui tip considerat de cercetării problemei a fi specific cetății tomitanilor². Și anume, este vorba de seria de ponduri de plumb, valorând o optime de mină, ce are pe avers bustul zeului Hermes Ἀγροαῖος, și care pot fi descrise astfel:

Pond triunghiular, echilateral, unifață.

Avers: În câmpul apărat de două chenare, din care cel exterior este mai proeminent, central, se află bustul zeului Hermes, cu petasos, spre st. Dedesubt inscripția metrologică ΟΓΔΟ (ὀγδοον).

Nr. crt.	Valoarea ponderală	Descriere	Greut. pond. în grame	Colecția
1	ὀγδοον	ΟΓΔΟ Bust Hermes spre st. contramarcă caduceu	78	Mina Paucker
2	ὀγδοον	ΟΓ... Bust Hermes spre st.	56,16	MIAMB stricat.
3	ὀγδοον	ΟΓΔΟ Bust Hermes spre st.		MINA Cța.

1 C. Preda, SCN, 7, 1980, p.118 și respectiv notele 1-7 pentru bibliografia anterioară; vezi și R. Ocheșeanu, BSNR, 86-87, 1992-1993, 140-141, p. 241-248, unde se mai adaugă la dosarul descoperirilor încă patru ponduri.

2 C. Moisil, SCN, 1, 1957, p. 279, 3, *Pondurile antice din Tomis* și p. 279-283, *Tipul Hermes*.

1. C. Moisil, SCM, 1, 1957, p. 283, nr. 42.
2. G. Cantacuzino, Dacia, 3-4, 1933, p. 603, nr. 2.
3. R. Ocheșeanu, BSNR, 1992 –, **sub tipar**

Datorită formei sale triunghiulare și a prezenței efigiei zeului Hermes pe aversul măsurii ponderale, caracteristicile cum se credea în acel stadiu al cercetării, coloniei tomitane, primul pond publicat și anume cel păstrat, fragmentar, în colecția doctorului George Severeanu, a fost atribuit de editorul său atelierului tomitan³. Apoi, în corpus-ul măsurilor ponderale vest-pontice emise de Dionysopolis, Callatis, Tomis și Histria, C. Moisil, adăugând dosarului descoperirilor un alt pond identic, ce se păstrează în colecția Mina Paucker, menținea atribuirea inițială⁴. Cel de al treilea pond din această serie, fiind descoperit întâmplător la Histria în anii '80, a fost, de curând, atribuit de semnatul acestor rânduri cetății Histria⁵.

Cum există o evidentă contradicție între atribuirile mai vechi – Tomis și recenta noastră atribuire – Histria, am considerat că este necesar să reluăm aici discuția privind localizarea atelierului care a produs cele trei măsuri ponderale. În ceea ce privește teoria specificității utilizării efigiei zeului Hermes de către atelierul tomitan, după ce C. Preda a editat piesele histriene cu imaginea divinului protector al comerțului⁶, iar apoi cu intuiție, dar și cu argumente metrologice și istorice suficiente a redat cetății de pe malul lacului Sinoe două ponduri triunghiulare⁷, atribuite până atunci cetății Tomis⁸, la care se mai poate adăuga o măsură ponderală patrulateră, purtând pe o față imaginea fiului Maiei, iar pe cealaltă față emblemă cetății, vulturul pe delfin⁹, este caducă. Din ceea ce știm în stadiul actual al cercetărilor de metrologie vest-pontică, imaginea zeului Hermes 'Αγροῖος se regăsește atât la Histria cât și la Tomis pe acele măsuri ponderale emise de cele două colonii milesiene în sistemul minei ἀγοραία, unele exemplare fiind triunghiulare¹⁰. În acest caz trebuie să funcționeze pentru atribuirea măsurilor ponderale în discuție un alt principiu major și anume cel al locului de găsim. Deși cunoaștem existența în zonă a unor ponduri erante¹¹ și nu trebuie ignorată nici în acest caz posibilitatea producerii în alt atelier decât cel al locului de descoperire, totuși aici două dintre ponduri provin din comerțul de antichități și numai cea de a treia măsură ponderală are asigurat locul de aflare, fiind găsită în ruinele cetății Histria.

Exceptând pondurile de tipul Hermes, ce au în câmp imprimat numele ori inițialele cetății emitente, pentru celelalte ponduri triunghiulare ce aparțin acestui tip și sunt încă atribuite Tomis-ului, va trebui, până ce viitoarele descoperiri pe teren vor asigura sau infirma atribuirile inițiale, să păstrăm cuvenitele rezerve.

3 G. Cantacuzino, *Dacia*, 3-4, 1933, p. 603, nr.2.

4 C. Moisil, *op. cit.*, p. 283, nr. 42.

5 R. Ocheșeanu, *op. cit.*, nr. 1

6 C. Preda, *Dacia*, NS, 2, 1958, p. 452-457.

7 *Ibidem*, p. 456-7.

8 E. Bormann, *AEM*, 14, 1885, p. 1-2, nr. 1 și 2

9 R. Ocheșeanu, *op. cit.*, nr. 2

10 Pentru pondurile tomitane triunghiulare cu chipul lui Hermes, vezi mai nou R. Ocheșeanu, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 2, 1986, p. 172, dar nr.11 și 12 acum reatribuite Histriei, iar pentru pondurile histriene din această categorie vezi idem, *BSNR*, 86-87, 1992-1993, 140-141, p. 246-247, nr. 5, 6, 7 și 10.

11 Pentru epoca elenistică un pond callatian aflat la Parthenopolis (Costinești), R. Ocheșeanu, *Apulum*, 25, 1988, p. 121-125, un altul, din epoca de tranziție, la Albești în *territorium*, informație Maria Bărbulescu, iar pentru epoca romană pondurile unciale tomitane aflate la Durostorum și Romula – Reșca, vezi R. Ocheșeanu, SCN, 9, 1989, p. 92, nr. 18 și respectiv p. 92-93, nr. 27: pentru Histria, ponduri descoperite în *territorium*, la Tariverde, C. Preda, SCN, 1, 1957, p. 302-304 și în satul Istria, C. Preda, SCN, 7, 1980, p. 117-119.

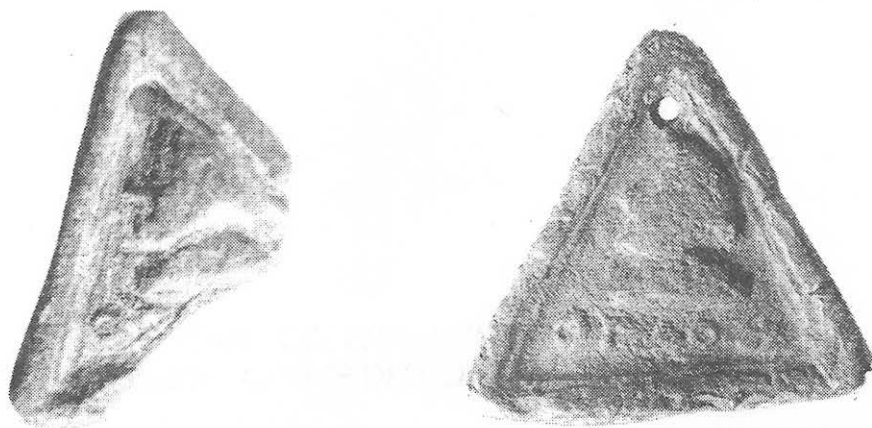

Fig. 1. Pond din colecția MIAMB-1; pond din colecția MINAC-ța-2.

PONDS "TOMITAINS" RÉATTRIBUÉS À LA CITÉ D'HISTRIA

– Résumé –

L'auteur réattribue à la métrologie histrienne un nombre de 3 ponds en plomb, identiques, qui appartiennent à un type considéré par les chercheurs de spécialité comme spécifique à la cité de Tomis. Il s'agit de la série de ponds en plomb, valant la huitième d'une mine, ayant sur l'avvers le buste du dieu Hermes.

La théorie de la spécificité de l'utilisation de l'effigie du dieu Hermes dans l'atelier tomitain est caduque.

L'image du dieu Hermes Ἑρμοῦ se retrouve également à Histria et à Tomi sur ces ponds émis par les deux villes, dans le système de la mine ἀγοραία , les uns des exemplaires étant triangulaires.

Dans cette situation, pour établir l'appartenance des mesures pondérales en discussion, il faudrait faire fonctionner un autre principe majeur, notamment celui de l'endroit de découverte. Des trois pièces présentées, c'est seulement pour la troisième que l'on connaît avec certitude le lieu de découverte: Histria, les années '80. Les deux autres ont été réattribuées sur la base de l'analogie avec la dernière.